

поведінці, яка не схвалюється педагогом мають відповідати певні наслідки. Сталість та твердість педагога у власних вимогах до дітей – естетотерапевтичні за своєю суттю, вони відображають собою дієвий моральний принцип: вимагаю те, чого дотримуюсь сам. Як правило, така принциповість та дисциплінованість педагога викликає абсолютне емоційне схвалення з боку учнів.

Реалізуючі основні естетотерапевтичні завдання педагогічних технологій спілкування, педагог повинен пам'ятати про те, що: кінцева мета гуманістичної педагогіки полягає у вихованні здорової, порядної людини, яка б вміла побороти труднощі та бути щасливою у суспільстві; мова спілкування з дітьми повинна бути зрозумілою, емоційною та щирою; при вирішенні педагогічних проблем, які можуть виникати у стосунках з учнями, педагогу варто закликати на допомогу власні здібності та уяву, адже абсолютних правил виховання не існує; у конфліктних ситуаціях слід акцентувати увагу на майбутнє, а не на покаранні; важливо враховувати думку дитини яка може не співпадати з думкою вихователя; необхідно залучати саму дитину до вирішення проблем – це навчатиме учня відповідати за себе; доцільним є дотримання макаренківського принципу “оптимістичного прогнозу”, який передбачає переконаність педагога у позитивних зрушеннях поведінці учня у найближчому майбутньому.

Таким чином, віра у великий позитивний потенціал учня повинна відобразитися у спілкуванні з дитиною та ефективно впливати на розвиток її здібностей. Ця віра у могутню силу емоційно збагачених, відкритих духовних проявів людини якнайкраще відображає основну ідею гуманістичної педагогіки – необхідність та можливість створення оптимальних умов продуктивного, естетотерапевтичного педагогічного спілкування, яке сприятиме розкриттю та розвитку неповторних індивідуально-творчих потенціалів педагога та його учнів.

Література

1. *Бордовская Н.В., Реан А.А.* Педагогика. – СПб., 1999.
2. *Гиппенрейтер Ю.Б.* Общаться с ребенком. Как? – М., 2000.
3. *Кэмпбел Росс.* Как на самом деле любят детей. – М., 1992.
4. *Лешли Д.* Работать с маленькими детьми, поощрять их развитие и решать проблемы: Пер. с англ. – М., 1991.
5. *Лихачев Б.Т.* Педагогика. – М., 1999.
6. *Панфилова А.П.* Тренинг педагогического общения: Учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений. – М., 2006.
7. *Психология и этика делового общения: Учебник для вузов / Под ред. проф. В.Н. Лавриненко.* – М., 2004.
8. *Роджерс К., Фрейберг Д.* Свобода учиться. – М., 2002.
9. *Рубинштейн С.П.* Основы общей психологии. – СПб., 2007.
10. *Федій О.А.* Естетотерапія. Навч. посіб. – К., 2007.

УДК 378.147:37.036.745

Л.С. Фірсова

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ЗАСОБАМИ ПРИКЛАДНОЇ ТВОРЧОСТІ

Анотація. У статті розкривається зміст дослідно-експериментальних методів естетичної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі засобами прикладної творчості.

Ключові слова: естетичне виховання, естетична культура особистості, прикладна творчість, декоративно-прикладне мистецтво, естетична підготовка майбутніх соціальних педагогів.

Анотація. В статті розкривається содержание исследовательско-экспериментальных методов эстетической подготовки будущих социальных педагогов в высшем учебном заведении средствами прикладного творчества.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, эстетическая культура личности, прикладное творчество, декоративно-прикладное искусство, эстетическая подготовка будущих социальных педагогов.

Annotation. Thesis deals with subject-matter, purpose, tasks, forms, methods, principles of forming future teachers' aesthetic culture in the higher pedagogical institution educational process.

Key words: aesthetic culture, aesthetic educational abilities of Decorative Applied Art, future teachers' aesthetic training.

На сучасному етапі розбудови української державності значно актуалізується проблема утвердження духовних, морально-естетичних якостей, основ національного характеру. Шлях до цього лежить через гуманітаризацію освіти. Вона має передбачити переорієнтацію пріоритетів у визначенні освітніх ідеалів – відмову від технократичних підходів і спрямування освітнього процесу на утвердження духовних цінностей та на формування цілісної гармонійної картини світу з повноцінним відображенням в ній світу культури. Духовний потенціал країни до певної міри реалізується в естетичній культурі особистості.

Естетична вихованість як одна з духовних цінностей особистості є особливо актуальною в наш час, час пошуку принципово нових орієнтирів у формуванні особистості. Розвиненість естетичних смаків, уподобань, умінь відрізнити справжню, благородну красу від дешевих імітацій, вульгарності завжди розглядалась як важлива характеристика людини, що свідчить про її інтелігентність, високу духовність. Для успішної професійної діяльності соціальному педагогу самому потрібно бути яскравою, неординарною, творчою особистістю. Тому ми вважаємо, що для підготовки соціальних педагогів важливі дисципліни естетичного спрямування, наприклад „Прикладна творчість у соціальній роботі”. Педагогічна інтерпретація проблем естетичного виховання майбутніх соціальних педагогів передбачає її подальшу розробку з боку систематизації і узагальнення методів, а також створення нових методик, які дозволили б конструктивно впливати на систему компонентів естетичної культури у їх взаємозв'язку.

Метою нашої статті є обґрунтування змісту дослідно-експериментальних методів естетичної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі засобами декоративно-прикладного мистецтва та прикладної творчості.

Проблема естетичного виховання особистості впродовж тривалого часу привертала увагу не лише педагогів, але й психологів, соціологів, філософів, інших науковців гуманітарних дисциплін.

Філософський аспект проблеми формування естетичної культури досліджується у працях О.М. Арнольдова, М. Абдуллаєва, М.М. Батхіна, І.А. Зязюна, М.С. Кагана, Н.Б. Крилової, О.М. Семашка, В.К. Скатерщикова, П.М. Столовича та ін.; психологічний – у працях Л.С. Виготського, Є.С. Громова, Г.Л. Єрмаша, О.Г. Костюк, О.Н. Леонтєва, С.Л. Рубінштейна, Б.М. Теплова, П.Я. Якобсона та ін.; педагогічний – у працях В.Г. Бутенка, М.А. Верба, Н.С. Вітковської, Д.Н. Джолі, С.Г. Мельничука, Б.М. Неменського, Г.М. Падалки, Л.П. Печко, У.Ф. Суни, В.О. Сухомлинського Г.П. Шевченко та ін.

Ряд педагогічних досліджень спрямовано на розгляд декоративно-прикладного мистецтва як виховного засобу в різних аспектах (Є.А. Антонович, Л.С. Єнтіс, Г.А. Пантелєєв, Л.М. Пантелєєва, О.В. Поліщук, В.А. Шпільчак).

Існуючі прогалини в естетичному вихованні, яке більшість із студентів одержали у довузівський період, важко надолужити за допомогою методів, спрямованих на ремісничий підхід до викладання дисциплін естетичного спрямування, тому ми прагнули до пошуку методів, які передбачають насамперед осмислення естетичної дійсності, активне сприймання і аналіз художніх творів. Навчально-виховний процес можна розглядати з точки зору естетичного виховання з трьох основних позицій: естетично розвиваючих можливостей його змісту; естетично розвиваючих можливостей організації навчального процесу; естетичних можливостей діяльності педагога [2, с. 55].

Тут правомірна педагогічна дія, що спирається скоріше на натхнення мистецтвом, аніж на навчання, на неспокій, а не на заспокоєність, на те, щоб навчити студентів ставити питання і самостійно знаходити на них відповідь.

Для розвитку української педагогічної науки особливу актуальність мають деякі зарубіжні концепції естетичного виховання, аналізуючи які, М.П. Лещенко визначила ряд важливих концептуальних установок [1, с. 2]:

- відхід від авторитарної системи з її жорсткими вимогами до організації педагогічного процесу;

- система обов'язкового естетичного виховання кожної особистості незалежно від рівня її художньої обдарованості та професії;

- інтеграція мистецтвознавчих та інших дисциплін в єдиному педагогічному процесі;

- використання мистецтва з метою психотерапевтичної дії.

При визначенні змісту, форм і методів навчально-виховної роботи з прикладної творчості ми вважаємо за головну мету передачу естетичної суті навчального матеріалу. Специфіка вивчення цього предмета сприяє поєднанню у педагогічній моделі найкращих досягнень світової та національної естетичної думки різних історичних періодів. У ході педагогічної діяльності естетичні властивості об'єкта через сприймання викладача передаються, трансформуються в певний вид естетичних суджень студентів.

Сучасна методична модель естетичного виховання мозаїчна за своєю структурою і передбачає усвідомлення педагогом таких основних положень:

- процес естетичного виховання включає якісне оцінювання навколишньої дійсності, зокрема творів мистецтва;

- один із способів пробудження естетичної чутливості полягає у безпосередній художній діяльності;

- ефективний метод формування естетичних умінь – навчити різними способами виявляти власну реакцію на продукт власної діяльності інших;

- естетичне виховання ефективно за умов реалізації педоцентричних педагогічних підходів:

- а) стимуляція дослідження і самовираження шляхом виконання творчих завдань;

- б) уникнення авторитарного диктату щодо художньої діяльності;

- в) використання естетичної термінології у бесідах з вихованцями;

- г) розкриття інших способів оцінки діяльності учнів, окрім безпосереднього учительського контролю;

- д) залучення вихованців до сприймання творчого процесу і його результатів.

Враховуючи регіональні художньо-комунікативні форми спадкоємності та специфіку вищого навчального закладу було виділено дві групи методів навчання різним видам декоративно-прикладного мистецтва:

- група дидактико-організаційних методів (інформаційно-продуктивний, проблемно-дослідницький, семантичний) скеровувалися, головним чином, на організацію і здійснення творчої діяльності студентів, на стимулювання та набуття ними знань й практичних навичок художньої обробки матеріалів;

– група художньо-творчих методів (творчо-евристичний, ескізно-пошуковий, художньо-практичний) орієнтувалися на творчу, духовно-практичну діяльність, тобто на самостійне виготовлення студентами творів декоративно-прикладного мистецтва.

Враховуючи специфіку майбутньої професійної діяльності, важливим аспектом підготовки соціальних педагогів є формування естетичних умінь педагогічного спілкування. Найважливішою передумовою комунікативних якостей є чуйність і душевна відвертість, готовність зрозуміти і прийняти дещо нове і незвичайне. Тому серед розмаїття засобів розвитку цієї якості важливе місце належить мистецтву, яке називають школою мистецтва спілкування. При організації навчально-виховного процесу з прикладної творчості ми враховували особливості спілкування на кожному з етапів роботи. Краса спілкування відроджує в людині почуття гармонії, лікує її емоційну сферу, підносить на вищий щабель духовність особистості.

На етапі проектування ескізу виробу дуже важливо створити умови для вільного асоціативно-образного мислення. Художнє втілення творчого задуму потребує максимального зниження впливу дестабілізуючих факторів. Тому у процесі роботи частіше спілкуються лише жестом, поглядом, кивком голови, а не словами, які якщо й вимовляються, то тихим голосом. Викладач на цьому етапі стимулює нешаблонний підхід до реалізації поставлених завдань, тривалість інструктажу визначає індивідуальними потребами студентів.

Специфікою організації лабораторно-практичних занять з декоративно-прикладного мистецтва є те, що у процесі формування умінь та навичок виготовлення виробів багато разів повторюється один і той же прийом. Руки працюють і „знають своє діло”, в той час як свідомість залишається вільною. Саме на цьому етапі доцільне дружнє спілкування студентів між собою та з викладачем. Це своєрідні сучасні „вечорниці”. Постійний тісний контакт викладача із студентами сприяє проведенню виховних бесід. Педагог повинен знати інтереси та прагнення своїх вихованців і вміло спрямовувати бесіду у потрібне русло. Міра естетичного впливу на студентів багато в чому залежить від загальної культури, ерудиції, такту викладача.

На заключному етапі виникає необхідність аналізу результатів творчої діяльності, тобто оцінювання готових виробів. Найкраще це здійснювати у формі діалогу. Доцільними будуть роздуми вголос про твори мистецтва. Це формує вміння бачити за зовнішньою формою явища його зміст. Студентам пропонують самим оцінити свої роботи та роботи своїх товаришів, аргументувати власну позицію і віднайти шляхи та засоби удосконалення художнього твору.

Вважаємо за потрібне детальніше зупинитись на питанні формування художньо-естетичного сприйняття та оцінювання студентами творів декоративно-прикладного мистецтва. Довгочасне захоплення великою кількістю нових і незвичайних художніх технік привела до нехтування аспекту сприйняття в мистецтві. Наділення студентів здатністю відгукуватися на естетичні якості оточуючого середовища і розуміти твори мистецтва є дуже важливою метою, поза якою неможливі пошуки обґрунтованої і ефективної системи застосування мистецтва в естетичному розвитку особистості.

Не тренуючи, не розвиваючи власних оцінних здібностей, студенти не вміють обґрунтовувати своє ставлення до певних явищ, критично підходити до „нового”, „модного”, активно наступати на погані смаки. Пропоновані завдання стимулюють подолання звичного утилітарно-споживацького ставлення до предмета, примушуючи за особливостями зовнішньої форми останніх уявити їх характер, настрій, поведінку. Конкретні ознаки предметів або явищ стають носіями їх ціннісної значущості, якостями, які виявляють особливості внутрішнього життя, подібного до життя людини.

Щоб проаналізувати певний твір у такому розрізі, потрібно з'ясувати сутність поняття „художній образ” і переконати студентів, що тільки справжні твори мистецтва наділені художнім образом.

Студентам пропонуємо висловити естетичні судження за певним алгоритмом на репродуктивному рівні, спираючись на ключові художньо-естетичні терміни. Порядок розгляду творів декоративно-прикладного мистецтва може бути таким:

1. Як діє у творі закон традиції?
2. Композиційні прийоми та засоби виразності.
3. Художньо-образний зміст твору.
4. Яку думку хотів виразити художник у своєму творі?
5. Які почуття і емоції викликав у мене цей твір?

Наведемо приклади ставлення студентів до сприймання і оцінювання творів декоративно-прикладного мистецтва.

1. Опис твору за алгоритмом. (Глечик, майоліка. Невідомий майстер, Італія, 16 ст.). Виконала студентка Оксана М.

«Традиційність виробу знаходить вияв у формі глечика та у розписі, характерному для доби Відродження. Глечик має монолітну тектонічну структуру. Цілісність композиції досягається завдяки вдалому поєднанню форми виробу та декору. Композиція розпису побудована таким чином, що смугами поділена на окремі частини з різними сюжетними зображеннями, які обрамлені рослинним орнаментом. Глечик має, на мій погляд, ідеальні пропорції і чудову пластичну форму.

У композиції глечика втілений образ Землі, її краса і вічність всього живого. Єдність рослинного орнаменту, зображень людей та тварин зводить наші думки до чогось спільного. Я думаю, що невідомий майстер своїм твором хотів показати єдність і нероздільність усього живого на землі, тісний взаємозв'язок між ним та закликати людей до життя в гармонії з природою.

Цей твір викликав у мене передусім захоплення і здивування тим, яке тонке відчуття кольорів, форм, пропорцій було у наших предків. Я була зачарована композиційним вирішенням розташування орнаментів та сюжетних зображень, колірною гамою розпису. Але найбільше мені сподобалися ручки глечика, що нагадували голови не то тигрів, не то драконів. Вони поряд з досить звичними зображеннями виглядають фантастично і відривають нас від буденності, занурюючи у казковий світ».

Завдання на опис твору за певним алгоритмом доцільно давати на початковій стадії роботи по формуванню естетичних оцінних суджень. Це дає змогу спрямувати враження студентів від твору у певне русло і навчити їх за допомогою ключових художньо-естетичних термінів висловлювати свої почуття. Як показала практика, низький рівень оцінних суджень студентів спричиняється саме тим, що студенти не можуть висловити свої емоції і кажуть, що у них просто „нема слів” від захоплення твором. Наступні описи дещо складніші, вони вимагають від студентів емпатійності сприймання і глибини проникнення в художній образ.

2. Розповідь від імені художнього образу. (Гобелен „Лісова пісня”. Автор – М.Білас, м.Трускавець). Виконала студентка Ніна Г.

«Я – Мавка, майстер створив мене, як і все інше, з вовни, і тепер я пухнаста і м'яка. М'якість тіла поклала мене на розлоге дерево, яке саме ледве здатне втримати свої розпухлі від ниток гілки. Поряд зі мною також розімлілі мавки – мої сестри. Вони танцюють танець безсилості і втоми. Ноги плутаються у густій вовняній траві, тому їхні рухи плавні і повільні.

З іншого боку від мене мій коханий, але це нерозумне сплетіння заважає йому підійти і пригорнути мене. Тому він заглиблюється у безодню м'якості і грає на сопілці пісню безнадії, – без надії вирватися з танет гобелену. Сонце, немов би відчуваючи наш настрій, низько опустилось на землю безмежності. Птахи пропливають в туманному небі – такому густому і тягучому, що їм важко махати крильми.

Майстер, певно, так і задумав нас одним неподільним цілим, бо навіть не намагався нічим відрізнити один від одного. Всі ми – важка, ледача, жовто-біло-сіро-блакитна хмара, яка з'явилася на небосхилі за забаганкою майстра. Усі ми – тільки його примха. Можливо,

він хотів показати людям красу кохання, а вийшло, що кохання веде в нікуди і навіки заплутує людей у безвиході, як мух у павутинні. І чи буде колись у людини просвіт від затьмарення коханням – невідомо... Але наші почуття не згорять, вони переллються у щебетання птахів, дзюрчання весняних струмочків, шепіт трав, різнобарв'я запашних квітів. І будемо ми жити вічно, як вічна сама Природа”.

Цей опис цікавий тим, що студентка швидше за все не тільки „ввійшла” в образ Мавки, але й „перенесла” на нього свої власні почуття і переживання. Варто сказати, що інші студенти описували цей твір досить мажорно. Адже на gobелені зображена весна, розквіт кохання Мавки і Лукаша і ніщо не віщує розлуки. Таким чином, можна спостерігати, що сприймання творів мистецтва дуже суб'єктивне, а сам процес – активний і динамічний.

3. Розповідь від імені майстра. (Глечик. Глина, ангоби, глазур. Автори –Г.С. Тягун, З.П. Линник, с.Опішня). Виконала студентка Леся Г.

„Завжди хочеться, щоб твій художній твір був найкращим, оригінальним і особливим. Щоб він подобався людям, які на нього будуть дивитися, користуватися і відчувати радість від того, що вони тримають в руках таку красу. Так, цього дуже хочеться!

Коли я тільки починаю роботу над виробом, то перше, що я відчуваю, – це сам матеріал. Головне – відчутти себе з матеріалом одним гармонійним цілим, відчутти красу і пластичність глини. Адже вона теж розмовляє зі мною, але по-особливому, тому дуже важливо знайти спільну мову. У самому процесі роботи я немов би зливаюсь зі своїм творінням і тут народжуються нові образи, форми. Цей діалог повністю розкріпає уяву, фантазію, і я неначе знову народжуюсь разом зі своїм глечиком, тарілочкою, вазою. І от – глечик народився, нарешті знайдена та єдина доцільна форма, яка донедавна була лише шматочком глини. Це дійсно захоплює!”.

Цей опис цікавий тим, що студентка, ніколи не займаючись гончарством, вловила і дуже вдало описала почуття майстра-кераміста. Причому завдання виконувалося в аудиторії, що виключило можливість впливу літературних джерел. Можна зробити висновок, що у студентки високо розвинена художньо-образна уява та здатність до емпатії.

4. Розповідь від імені речі. (Килим. Вовна, ручне ткацтво. Автор – Л.С. Товстуха, с. Решетилівка). Виконала студентка Катя Р.

«Одного разу зібрались майстри ручного ткацтва Полтавської області, щоб виткати чудо-килим, тобто мене. Спочатку я був дуже маленьким, але з кожним днем ставав все більшим і більшим, моя вовняна душа стала рости і наповнюватися почуттями і думками майстрів, що мене виконували.

Кожен майстер згадував своє життя, красу природи, що його оточувала і втілював це у мені. Один з них думав: „Як би нам зробити так, щоб наш килим був красивим і завжди радував око хазяїв?” Інший думав: „Як зробити, щоб цей килим навіть у холодні зимові вечори зігрівав хазяїв і нагадував їм про теплі літні дні?” Саме тому я став таким м'яким, пухнастим, і кольори на мені теплі, літні. А ще майстри виткали на мені дев'ять дерев життя. Дев'ять майстрів, дев'ять душ, дев'ять життів. На перший погляд, усі дерева життя схожі, але насправді вони різні. Як і в природі, так і на мені – все неповторне, своєрідне.

Для себе я зробив висновок, що усі майстри – друзі між собою. Чому? Та тому, що на мені вони зробили нерозлучними свої долі. Красивий рослинний орнамент обрамляє дев'ять дерев життя і підкреслює цілісність композиції.

Я часто мрію про те, що з'явиться чарівник і, доторкнувшись до мене чарівною паличкою, перетворить на килим-літак. Я дуже гарний, тому дуже хочеться, щоб мене побачило якомога більше людей. Але навіть якщо я буду лежати на підлозі у якомусь будинку – не біда. Головне, щоб моя краса приносила людям радість. Тільки прохання – відносьтесь до мене з пошаною. Адже я не просто килим, я – жива традиція, яка дійшла до вас з глибини віків, тому я дійсно – чудо-килим”.

Творення таких описів-казок – один з засобів формування емпатії. Як бачимо, студентка досить вдало вибрала форму опису, щоб підкреслити колективність народного мистецтва. Звичайно, вона знала, що килим виконував один майстер, але при цьому він опирався на канон і зберіг традиційну композиційну побудову, колірну гаму та художньо-образний зміст виробів багатьох невідомих майстрів.

Вважаємо, що такі методи формування естетичної культури майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі знайомлять з особливостями художньої мови, розвивають смак, уяву і фантазію уміння бачити красу форм, кольорів, сприяють пізнанню світу, дають можливість самореалізації.

Естетична прикладна діяльність часто є оптимальним засобом впливу соціального педагога на дітей, з якими доводиться працювати. Нерідко трапляється, що художня діяльність стає єдиним стимулом у житті дітей-інвалідів, сиріт, позбавлених батьківського піклування. Займаючись художньою діяльністю, особи з обмеженими функціональними можливостями знаходять сенс у власному існуванні, самореалізуються, прагнуть збагатити багаж знань із певного виду мистецтва. Соціальні педагоги з належною естетичною підготовкою зможуть допомогти їм організувати проведення цікавих масових заходів, гуртків, клубів за інтересами і, таким чином, покращити їх психічне і духовне здоров'я.

Література

1. *Лещенко М.П.* Зарубіжні технології підготовки учителів до естетичного виховання / АПН України, Інститут педагогіки і психології проф. освіти. – 2 вид., доп. – К., 1996. – 192 с.

2. *Падалка Г.М.* Естетична культура майбутніх вчителів та умови її формування // Вища і середня педагогічна освіта: Респ. наук.-мет. збірник. – Вип. 15.– К.: Рад.шк., 1991. – С.56 – 62.

УДК 37.013.42:364.044.4/68

Н.О. Штика

ЗМІСТ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЩОДО УПРАВЛІННЯ ВОЛОНТЕРСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ (НУО)

Анотація. У статті аналізуються змістові компоненти роботи соціального педагога щодо управління волонтерськими ресурсами в НУО.

Ключові слова: громадські організації, менеджмент волонтерської діяльності.

Аннотация. В статье анализируются содержательные компоненты работы социального педагога в сфере управления волонтерскими ресурсами в НГО.

Ключевые слова: общественные организации, менеджмент волонтерской деятельности.

Annotation. The substances elements of the social pedagogue the management of the volunteers resource in the NGO are considered and analyzed at the article.

Key words: social organizations, the management of the volunteers activity.

Розвиток волонтерського руху в Україні є своєрідним рушієм процесу становлення громадянського суспільства. Український соціум з притаманними йому проблемами потребує добровільної ініціативи та непідробної зацікавленості громадянсько-свідомих